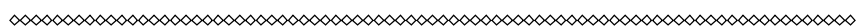

DOI 10.34132/pard2023.22.09

**INTEGRITY IN PUBLIC ADMINISTRATION: DOUBTFUL
PRACTICAL VALUE OF ETHICAL AND PHILOSOPHICAL
CATEGORIES IN PREVENTING CORRUPTION
(ON THE EXAMPLE OF THE PUBLIC I
NTEGRITY COUNCIL ACTIVITY)**

Oleksiy Nepsha, Phd student of the Department of Local Self-Government and Regional Development of the Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

There has been tried in the article to systemize various approaches to the concept of integrity (in Ukrainian literally – kind-honesty), which is relatively new to the science of public administration, and to find out the sources and reasons for its appearance. A brief linguistic analysis of the integrity definitions contained in Ukrainian- and English-language sources has been carried out. There has been analyzed a variety of numerous definitions of the integrity concept, both ethical and philosophical, and normative and legal as well. A historical excursion has been made to prove rapid evolution of integrity criteria. There has been emphasized that the criteria of integrity in many cases are perceived exceptionally at an intuitive level, often being manipulative and unstable, depend on the person of evaluator and may differ even within small social groups. There has been cast doubt on the expedience of including changing ethical and philosophical categories in the national legislation and establishing legal liability for their non-observance. Based on the Public Integrity Council activity during the qualification evaluation of judges through the judicial reform of 2016-2019 and unsuccessful attempts to resume this procedure in 2023, practical problems in the evaluation of integrity criteria and subjectivity in approaches to such evaluation have been highlighted. There has been attempted to find out the practical value of integrity category in

preventing corruption. The indisputable obligation of exclusive morality and ethics of those who are responsible for evaluating the public officials' integrity has been emphasized. There has been demonstrated an example when mistrust to evaluators, their arbitrary and destructive application of moral criteria, placed in the legal sphere, cause personnel turbulence and public servants' reluctance to continue their professional careers in conditions of uncertainty, what leads to the public administration mechanism disbalance. There has been suggested during the further modernization of the institute of public service in Ukraine and introduction of new anti-corruption mechanisms to avoid borrowing such categories that are not typical to the national context.

Key words: *Integrity, prevention of corruption, judicial system, judicial reform, Public Integrity Council, qualification evaluation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поняття доброчесності є порівняно новим в українському законодавстві та науці публічного управління. Можна припустити, що воно з'явилося в національному публічному просторі як певна данина євроінтеграційним процесам України і необхідності гармонізувати національне законодавство у сфері запобігання та протидії корупції із законодавством Європейського Союзу. Найближчими аналогами поняття «доброчесність» в англійській мові є integrity, що перекладається як цілісність, чесність, правильність, а також, ймовірно, loyalty, яке означає вірність (присязі), лояльність. Втім, ці переклади все одно не до кінця точно передають глибинний зміст саме доброчесності. Оскільки прагнення нашої країни доєднатися до європейської спільноти і стати частиною західної цивілізації є стратегічною метою, а там доброчесність розглядається громадянським суспільством, насамперед, як мірило «рівня корупційності» того чи іншого публічного службовця, то дослідження цього етико-філософського феномену завжди залишатиметься актуальним, хоча більшість висновків, скоріше за все, – достатньо дискусійними. Найбільш неоднозначні реакції феномен доброчесності викликає тоді, коли він

стає базисом для цілком реальної юридичної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектність даної проблеми закономірно притягувала увагу значної частини науковців, і найбільш ґрунтовно питання доброчесності в своїх роботах досліджували В. Бігун, О. Пархоменко-Куцевіл, А. Рачинський, С. Серьогін, Н. Сорокіна, А. Фінько, О. Штиршов та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є порівняльний аналіз як наукових, так і нормативних національних та міжнародних визначень поняття доброчесності; оцінка ризику надання цій морально-етичній категорії державно-владної захищеності та її ефективності в запобіганні корупції; спроба, спираючись на досвід людського буття та окремих практичних приклад (зокрема, під час проведення процедури кваліфікаційного оцінювання суддів та кандидатів на суддівські посади під час реформи національної системи судоустрою у 2016-2019 роках та намаганні продовжити цей процес наприкінці 2023 року) продемонструвати певну маніпулятивність даної категорії під час її реального застосування; аналіз ризиків суб'єктивного тлумачення категорії «доброчесність» та цілком реальних потенційних загроз чи негативних наслідків (свавілля, інструмент розправи); спроба переосмислити доцільність існування окремих морально-етичних категорій в національному законодавстві та їхню цінність в запобіганні виникненню і розповсюдженню корупційних проявів серед публічних службовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розв'язуючи поставлені завдання, вже традиційно спершу відштовхнемося від міжнародно-правових документів. Зокрема, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (надалі – Конвенція), що була підписана у 2003 році й набула чинності для України з 01 січня 2010 року, в ст.7 та ст.8 встановлює, що кожна Держава-учасниця прагне створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи приймання на роботу, набору, проходження служби, просування по службі та виходу у відставку державних службовців, які ґрунтуються на принципах ефективності й прозорості й на таких

об'єктивних критеріях, як бездоганність роботи, справедливість і здібності. Крім того, держави-підписанти приймають на себе зобов'язання сприяти здійсненню освітніх і навчальних програм, аби публічні службовці задовольняли вимоги щодо правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій. З метою боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця заохочує невідкупність, чесність і відповідальність своїх державних посадових осіб згідно з основоположними принципами своєї правової системи, зокрема, прагне застосовувати в рамках своїх інституціональних і правових систем кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій [12].

Як бачимо, поняття «доброчесність» в українському перекладі Конвенції не згадується. Ба більше, якщо звернутися до тексту цього міжнародно-правового документу, що складений англійською мовою, – яка, до речі, є лише однією з шести робочих мов ООН, – то переклад (залежно від знань і розуміння перекладачем англійської мови) може істотно відрізнятись від наведеного вище. Так, ті самі статті в англійському варіанті Конвенції містять вислів *honourable performance of public functions*, який точніше перекладати не як добросовісне (як в україномовному варіанті), а саме як почесне виконання публічних функцій [34].

Найбільш загальною базовою моральною характеристикою публічних службовців в англійському варіанті Конвенції залишається саме *integrity*, про яку вже згадувалося, при тому що в україномовному варіанті воно не позначається як добродетель. Нагадаємо ще раз, що даний міжнародний документ набув чинності для нашої держави на початку 2010 року, і на той час дефініції добродетелі в національному правовому полі не існувало.

До речі, так само невідомим поняття добродетелі залишалося на той час і для науки публічного управління: якщо звернутися до Енциклопедичного словника з державного управління видання 2010 року, то ми не відшукаємо в ньому подібного визначення [8, с. 172-173].

Надаючи визначення англійському поняттю *integrity*,

Кембриджський словник описує його як «якість бути чесним та мати сильні (міцні) моральні принципи, які ви відмовляєтесь змінювати» [27].

На веб-ресурсі Організації суспільного співробітництва і розвитку (OECD) приведено наступне визначення: суспільна доброчесність (public integrity) – це послідовне узгодження та дотримання спільних етичних цінностей, принципів і норм для підтримки та визначення пріоритету суспільних інтересів над приватними інтересами в публічному секторі [33, с. 7].

Женевський центр демократичного контролю над збройними силами (DCAF) в україномовному перекладі Парламентського довідника з виховання доброчесності та зменшення корупції в оборонному секторі зазначає, що доброчесність – це виконувати свої обов'язки чесно і професійно. До речі, в англomовному варіанті Довідника ми знову стикаємося саме з integrity. Довідник також посилається на теорію розумної поведінки Гарі Бекера, відповідно до якої від корупції стримують два фактори: «моральний тягар», що визначається культурою й особистою етикою, та очікуване покарання, що встановлюється правосуддям [15; 29].

Інтернет-сторінка Національного агентства з питань запобігання корупції містить власне визначення доброчесності – чинити правильно, навіть тоді, коли ніхто не бачить. Разом з тим, з наукового погляду, подібне «визначення», з одного боку, є доволі примітивізованим, а, з іншого, надто розмитим, абстрактним та всеохоплюючим, що по суті робить його безпредметним [1].

На доповнення власного визначення Агентство на цьому ж веб-ресурсі наводить окремі визначення доброчесності (integrity), якими оперує міжнародна практика, та якими у своїй діяльності керуються деякі міжнародні організації, і які задля зручності порівняння ми об'єднали в таблицю.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз окремих міжнародних визначень поняття «доброчесність» (integrity) та їхніх джерел

Визначення <i>integrity</i> :	Джерело
якість (здатність) бути чесним і мати стійкі моральні принципи; стан цілісності та неподільності	Оксфордський словник [32]
слідування (дотримання) набору моральних або етичних принципів	Міжнародна організація У4 [28]
поведінка та дії, узгоджені із набором моральних чи етичних принципів і стандартів, що сприймаються (схвалюються) як на рівні індивідів, так і інституцій	Світова неурядова організація Transparency International [30]
цілісність, нерозділеність (неподільність), чистоту манер, чесність; здатність зберігати особисту гідність і не порушувати гідності інших	Типовий кодекс етики юристів і консультантів в судах і прокуратурах Боснії і Герцеговини [31]

Джерело: розроблено автором

Перше нормативне визначення власне доброчесності в національному законодавстві з'явилося після прийняття національним парламентом 10 грудня 2015 року Закону України «Про державну службу» в новій редакції.

Згідно з нормами цього Закону державна служба, поміж іншого, має здійснюватися із дотриманням принципу доброчесності, яка охарактеризована як спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень [20]. Направду, ця дефініція видається надто широкою, а тому невдалою з точки зору юридичної техніки, не

відображає, на наш погляд, дійсної суті поняття, втім дискусію з цього приводу ми залишимо поза межами даного дослідження.

Взагалі-то, сам термін «добročесність» (але без роз'яснення) вперше з'явився в Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до добročесності», яка була схвалена Указом Президента України від 11 вересня 2006 року № 742/2006 [13].

До 2015 року перший, ухвалений після проголошення нашою державою незалежності, Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року, не містив поняття добročесності і визначав, що, поміж іншого, державна служба ґрунтується на принципах професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі [19].

Досить влучний висновок зробив з цього законодавчого припису О. Штиршов, справедливо зазначивши, що уособлюючи державну владу і відповідаючи за здійснення державної політики, державний службовець повинен професійну компетентність поєднувати з дотриманням етичних та моральних норм та стандартів [26].

Є логічним, що після появи наприкінці 2015 року нового феномену в нормативно-правовому документі вищої юридичної сили до його дослідження долучилася і юридична наука і наука публічного управління. Так, виданий у 2018 році Словник термінів публічного управління вже описує добročесність як морально-етичну складову діяльності публічного службовця, що знаходить своє вираження в безкомпромісному та послідовному прагненні дотримуватися моральних, етичних, духовних цінностей та принципів, демонстрації особистої та професійної відповідальності, почутті місії служіння громадськості [22, с. 42].

Сучасний словник з етики ототожнює поняття чеснота та добročесність, що, як видається, дещо звужує власне поняття добročесності. Згідно з дефініцією, наведеною у Словнику, чеснота – це позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись

у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості. У різні історичні епохи перевага віддавалась різним чеснотам. Зокрема, Платон вважав основними чеснотами: справедливість, стійкість (силу духу), розсудливість (обачність), поміркованість (тверезість), натомість в Стародавньому Римі надавали перевагу мужності (сміливості), гідності, серйозності, авторитету (владності), благочестю (релігійності). Протилежною якістю чесноти вважається порок, моральна вада [25, с. 116, 387-389].

Безпосередньо лінгвістичний аналіз слова доброчесність нам підказує, що воно складається з двох: добро й чесність.

Як власне можемо побачити, наявних визначень доброчесності – сила-силенна, і з приводу кожного з них можна висловити чимало обґрунтованих зауважень і заперечень. Але суть проблеми полягає в тому, що всі визначення доброчесності спираються на достатньо хиткий фундамент моралі, етики, духовних цінностей, добра і зла. Природно, що для науки подібні філософські категорії є цікавими для дослідження. Натомість, коли вони отримують силу права, їхнє дотримання починає гарантуватися державно-владним примусом, а наслідком порушення стає цілком реальна юридична відповідальність, зокрема, за корупцію, про яку все частіше згадують саме в контексті доброчесності / недоброчесності, то доцільність існування таких категорій в національному законодавчому полі виглядає більш, ніж спірною.

За порівняно нетривалий період незалежності в Україні проявилася парадоксальна тенденція, коли звичайні політичні процеси (наприклад, вибори парламенту чи президента), які в інших європейських країнах протікають здебільшого плавно й непомітно, в нашій державі кожного разу наражають інститут професійної публічної служби на ризик виступити об'єктом чергових експериментів. В. Ємельянов та О. Непша назвали таку тенденцію, яку породжує зміна політичної влади, «штормом публічної служби». Під гаслами запобігання та подолання корупції, знову і знову стартують масштабні зміни чи-то в структурі або організації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування,

чи-то в кадровій політиці, які, як показує досвід, не надто позитивно впливають на професійну кар'єру публічних службовців [14].

Згідно з Підручником із загальної теорії держави та права юридична відповідальність в загальних рисах – це заходи державного примусу (себто санкції) до особи, яка порушила правову норму (вчинила правопорушення), що тягне для неї обов'язок зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру. За ступенем визначеності варіанта поведінки класичні норми права поділяються на абсолютно та відносно визначені. Перші з вичерпною конкретністю та повнотою встановлюють умови своєї дії, права і обов'язки адресатів та наслідки їх порушення, натомість другі не містять повних і вичерпних вказівок на умови їх дії, права та обов'язки адресатів або зміст санкцій [9, с. 375, 231]. Отже, застосування відносно визначених правових норм залежить від дискреції (розсуду) тих осіб, які їх застосовуватимуть.

З огляду на наведені численні визначення доброчесності стає зрозумілим: цей феномен чи-то лише як одна з характеристик, одна з рис ідеального публічного службовця, чи-то як категорія загальна, збірний абстрактний образ, є невимірюваним, а тому й надзвичайно складно ідентифікованим і оцінюваним, саме тому що його визначення спирається на філософські (морально-етичні) підвалини. У зв'язку з цим, надскладним видається завдання сформулювати та універсалізувати критерії доброчесності, а відсутність чітких і зрозумілих критеріїв неминуче тягне суб'єктивізм в оцінках, нічим не обмежену дискрецію, що є прямим шляхом до зловживання правом чи впливом.

Невизначеність або розпливчатість поняття саме в юридичній нормі потенційно загрожує свавіллям при її застосуванні, що для правової держави, статусу якої так прагне Україна, є апіорі неприпустимим. «Відносно визначена норма права» надає найширші дискреційні повноваження особі, яка таку норму права застосовуватиме, але запитано знову: де межі такої дискреції?

Н. Сорокіна називає доброчесність таким моральним поняттям, яке, поряд, з обов'язком і відповідальністю, вказує на

форми індивідуального освоєння моральних цінностей. Авторка справедливо наголошує, що категорія «доброчесність» відображає саме суб'єктивну форму моралі й означає результат виявлення в поведінці особистості певних стійких позитивних моральних якостей [24].

Безспірно, що суб'єктивізм моралі безпосередньо пов'язаний з персоналією оцінювача. Іншими словами, хто визначатиме, що певна дія або бездіяльність є моральною чи аморальною: церква, «громадська думка», активісти, так звані лідери громадської думки, соціальні мережі, певні соціальні групи чи навіть окремі особи?...

В. Бігун зауважує, що доброчесність упродовжується в суспільну практику через юридизацію етики шляхом законодавчого впровадження категорії доброчесності. Ключовою відмінністю – і тут важко не погодитися із автором, – яка відрізняє моральні норми від приписів права є те, що останні забезпечуються силою влади держави. Натомість, автор не піддає сумніву саму необхідність подібної «юридизації моралі» (етики), зазначаючи, що трансформація норм моралі в норми права зумовлюється потребами суспільної практики, які «в більш ефективний спосіб повноцінно забезпечити наразі не вдалося» [2].

Іншими словами, В. Бігун пропонує надавати нормам моралі силу права через відповідні юридичні механізми на угоду «суспільному запиту», а це, щонайменше, є дискусійним. Адже, поперше, аби згадуваний суспільний запит міг пред'являти настільки високі вимоги, власне саме суспільство має відрізнитися виключною моральністю (чесністю, почуттям справедливості, емпатією, вмінням розрізнити добро і зло, нульовою толерантністю навіть до самих дрібних неправомірних дій). На наш погляд, стверджувати, що українське суспільство досягло настільки високого рівня розвитку, як мінімум, зарано. До речі, на підтвердження цієї тези можна також навести думку В. Ємельянова та Д. Плеханова, які, як на одну з причин поширення корупції в Україні, вказують саме на недостатність моральних стандартів населення (і, як наслідок, публічних службовців) та байдужість, індіферентність. Наслідком

же корупції стає подальша девальвація моральних цінностей суспільства [35].

А, по-друге, оскільки невиконання законодавчих приписів забезпечується принаймні потенційною юридичною відповідальністю (коли за «прояв недоброчесності» можуть бути застосовані цілком реальні несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, як-то: догана, звільнення з посади, штраф тощо), то внаслідок юридизації вкрай розпливчастої морально-етичної категорії публічний службовець опиняється під постійним ризиком такої відповідальності, що є фактором, який лише дестабілізує нормальний робочий процес. Коли химера доброчесності набуває ясних контурів негативних юридичних наслідків, то в умовах сучасного етапу українського державотворення це є найкоротшою дорогою до свавілля.

На наш погляд, завдання-«мінімум» кожного науковця-дослідника принести хоча б частину свого наукового доробку на ґрунт втілення позитивних змін в реальному житті. Нижче, ми намагатимемося з'ясувати, яким же чином на перший погляд суто теоретичне поняття «доброчесність» знаходить свій прояв у практичній площині, і, зокрема, в запобіганні корупції. Скажемо, забігаючи трохи наперед, що, на жаль, інколи цей прояв виявляється потворним.

Спочатку пропонуємо зазирнути в наше недалеке минуле, яке люди більш поважного віку могли бачити на власні очі. Відомо, що за часів СРСР Комуністична партія та доволі значна частина радянського суспільства виступали категорично проти розлучень, особливо, якщо розпад сім'ї відбувався серед «ортодоксальних партійців» чи державних службовців. Часто розлучення ставило хрест на подальшій кар'єрі таких осіб, в більш складних випадках могло привести до їхньої повної десоціалізації (пияцтву, наркотичній залежності тощо). Дипломату відмовляли в закордонному відрядженні лише з тієї підстави, що він був неодружений, побоюючись, що він може створити сім'ю з жінкою з країни «капіталістичного табору». Держава і публічна влада тих часів у

формі товариських судів, обговорень на партійних комітетах тощо зухвало вривалися в достатньо інтимну сферу сімейного життя та приватних стосунків, себто туди, де цієї держави має бути мінімум або ж не бути взагалі. І всі ці «акції» відбувалися під прикриттям підтримання образу «добропорядного радянського службовця».

На щастя, сучасне українське суспільство вже не пред'являє таких сурових вимог до приватного життя осіб, які виконують функції держави чи місцевого самоврядування, і сьогодні нікого не здивує жінка-публічний службовець, яка народила дитину, не перебуваючи в шлюбі, і виховує її сама. То як розцінювати таку ситуацію в її динаміці: знецінення інституту сім'ї та шлюбу, недоброчесний вчинок або ж реалізація жінкою права на повагу до приватного і сімейного життя? На наш погляд, достатньо небезпечно, коли суспільна мораль така мінлива і нестабільна, дозволяти її юридизацію на догоду суспільному запиту.

Можна згадати, під яким до недавнього часу суворим табу вже в сучасній Україні перебувала тема одностатевого партнерства (яка, в принципі, достатньо контроверсійною залишається і зараз). Адже, значна частина суспільства притримується думки, що подібні прояви суперечать духовним цінностям та загальнохристиянській моралі, а тому сприймаються вкрай ворожо. Натомість, сьогодні все частіше постає питання неприпустимості дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації, а ЛГБТК(ІА+)-спільнота починає відігравати відчутну роль не тільки в суспільному, а й у політичному житті.

Наведемо ще один приклад «варіативності» моральних принципів та «диференціювання» доброчесності. Публічний службовець, який вчинив адміністративне правопорушення у виді дорожньо-транспортної пригоди (учасником якої, на жаль, може стати будь-який водій), визнав свою провину, сплатив штраф і відшкодував заподіяні ним збитки: чи діяв він доброчесно або ні? Наріжним каменем в подібних ситуаціях стають критерії оцінки доброчесності: виключно об'єктивні (порушення правил дорожнього руху, ДТП – це «зло») або через призму суб'єктивного

відношення винуватця до своїх дій та їхніх наслідків (визнання вини, відшкодування шкоди – це «добро»).

Складно навіть визначитися із тим, що ж відбувається з нещодавно народженою в українському правовому полі доброчесністю: еволюція, революція чи деградація? А, відтак, наскільки виправдано ставити кар'єру публічного службовця в залежність від невимірюваного та складно ідентифікованого поняття, оцінка якого може відрізнятись в різні періоди часу та поміж різного суб'єктного складу «оцінювачів»?

А коли згаданий феномен настільки невлотимий і суб'єктивний, то застосування його для начебто благих цілей, як-то – запобігання корупції, стає ще більш ускладненим.

В цьому сенсі хочеться звернутися до одного, достатньо знакового, прикладу практичного застосування інструмента доброчесності, який мав місце під час судової реформи 2016-2019 років.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» в редакції від 02 червня 2016 року запровадив достатньо неоднозначну з правової точки зору і непередбачувану за масштабами наслідків процедуру перевірки всіх суддів України – кваліфікаційне оцінювання [21]. Найбільш активна його фаза тривала протягом трьох років (з 2017 до 2019), втім, і фактично і формально ця процедура не завершена й дотепер, ба більше, не дивлячись на її недолугість, знову робляться спроби її реанімувати.

Представники на той час найвищої публічної влади нашої країни в особі Президента України П. Порошенка як суб'єкта законодавчої ініціативи, ідеолога судової реформи – заступника Голови Адміністрації Президента України О. Філатова, та українського парламенту, коаліцію в якому формували однойменний пропрезидентський Блок та партія «Народний фронт» А. Яценюка, наче під благородним приводом, направленим на оперативне та радикальне очищення судової влади від суддів із заплямованою репутацією, в тому числі, і тих, хто був фігурантами корупційних скандалів, погодили утворення структури-фантому із неясним правовим статусом, широким обсягом прав, відсутністю обов'язків

та відповідальності – Громадську раду доброчесності (надалі – ГРД). При цьому Рада отримала доволі відповідальне завдання – сприяти Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (надалі – ВККС) у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання.

До слова, першим парадоксом, який створив Закон від 02 червня 2016 року, стало формальне визнання всіх(!) суддів України до завершення кожним процедури кваліфікаційного оцінювання недоброчесними, «неетичними» і непрофесійними. Натомість, оголошення в одну мить всіх українських суддів «недоброчесними корупціонерами» зовсім не завадило політичній владі дозволити їм продовжувати здійснювати судочинство.

03 листопада 2016 року ВККС затвердила Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення. Критеріями доброчесності для суддів в Положенні були названі, зокрема: відповідність витрат, майна та способу життя судді та членів його сім'ї задекларованим доходам; відповідність поведінки судді іншим вимогам законодавства у сфері запобігання корупції; наявність незабезпечених зобов'язань майнового характеру, які можуть мати істотний вплив на здійснення правосуддя; наявність фактів притягнення судді до відповідальності за вчинення проступків або правопорушень, які свідчать про його недоброчесність [16].

Направду, останній з наведених критеріїв взагалі-то суперечить законам формальної логіки – недопустимості визначення *idem per idem*, чогось через те ж саме: «відповідність судді критерію доброчесності оцінюється за наявністю фактів притягнення судді до відповідальності за вчинення проступків або правопорушень, які свідчать про недоброчесність судді». Втім, скоріш за все, авторів Положення це не засмучувало, або ж документ розроблявся нашвидкуруч, і за браком часу та переслідуючи вимоги політичної доцільності такими деталями не опікувалися.

Крім того, у згаданому документі одним з критеріїв доброчесності також названа загальна оцінка інтегративності (виглядає як спроба перекладу integrity з англійської) за такими складовими як: чесність і порядність, контрпродуктивна поведінка та схильність до зловживань.

Єдиним більш-менш об'єктивним вимірюваним (математичним) критерієм оцінки суддівської доброчесності в Положенні вказана відповідність витрат судді та членів його родини їхнім доходам.

Для повноти картини слід обов'язково торкнутися окремих характеристик тих «моральних авторитетів», які мали оцінювати суддівський корпус. Власне структура-асистент Вищої кваліфікаційної комісії суддів – Громадська рада доброчесності – складалася з двадцяти членів, при чому потрапити до Ради міг майже кожен бажаючий: представники правозахисних громадських об'єднань, науковці-правники, адвокати, та навіть журналісти, які є визнаними фахівцями у сфері своєї професійної діяльності, мають високу професійну репутацію та відповідають критерію політичної нейтральності та доброчесності. Дуже хотілося сподіватися, що до складу Ради увійдуть виключно доброчесні особи. Втім, насправду, хто і як оцінюватиме власну доброчесність членів ГРД, ніде не йшлося. Ймовірно, з самого початку існувала презумпція виключної доброчесності членів Ради.

Після формування ГРД до її складу увійшла публіка відверто різношерста: туди потрапили особи без юридичної освіти, журналісти, громадські активісти, адвокати (які хоча і були юристами, проте як учасники судових процесів природно могли мати і потенційні і реальні конфлікти інтересів із інтересами суддів, підданих кваліфікаційному оцінюванню).

Пізніше, на початку 2019 року, цей «різноманітний» склад Ради розробив власні Індикатори визначення невідповідності(!) суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики. Вже наступного 2020-го року ці індикатори були уточнені. Так, в документі названо шість критеріїв суддівської доброчесності, як-от: незалежність, неупередженість (безсторонність), чесність і

непідкупність, дотримання етичних норм, рівність та старанність, і до кожного з них доданий перелік індикаторів, які вказують саме на невідповідність критерію [11].

Припускаємо, що в розумінні членів ГРД симбіоз саме вказаних шести критеріїв і утворював в їхній уяві образ ідеального доброчесного судді.

На жаль, доволі скоро стало очевидним, що функцію «оцінювання доброчесності» суддів поклали на осіб із відсутністю усвідомлення їхньої важливої місії. Замість сприяння ВККС в процедурі оцінювання «діяльність» ГРД наповнилася суцільними скандалами і демаршами.

Колишній голова ВККС С. Козьяков не приховував наявності постійних непорозумінь між Комісією і Радою, натякаючи на дуже молодий вік членів останньої, відсутність юридичної освіти та непрофесійність [6].

Природно, що підготовлені таким кадровим складом висновки Ради щодо суддів часто-густо відрізнялися заангажованістю й необ'єктивністю, інформація, що в них відображалася, бралася із недостовірних чи неперевіраних джерел, інколи – була викривленою, а іноді – взагалі не відповідала дійсності.

Результат виявився очікуваним й доволі швидким: непрозорі, а подекуди навіть принизливі процедури «оцінювання доброчесності» спонукали багатьох суддів, особливо з числа тих, хто мав відповідну вислугу років на публічній службі, до масового залишення посад.

Замість того, аби шляхом методичної копіткої роботи виявити представників суддівського корпусу, дійсно причетних до корупційних правопорушень, а тому не гідних високого звання судді, та сприяти притягненню їх до юридичної відповідальності, ГРД під гаслами боротьби проти корупції та недоброчесності в судовій системі вирішила зацькувати всіх суддів, доклавши чи не найбільших зусиль до розгортання кадрового колапсу.

В таблиці нижче можна побачити порівняльні дані звільнень суддів у відставку в масштабах країни за період з 2016 по 2019 рік (табл. 2).

**Кількість суддів, звільнених у відставку
протягом 2016-2019 років**

Рік	Кількість суддів, звільнених у відставку
2016	1 449
2017	405
2018	211
2019	132

Джерело: систематизовано автором з даних на веб-сайті Вищої ради правосуддя [5]

Пізніше вже згадуваний С. Козьяков в інтерв'ю від 13 серпня 2018 року навів ще більш вражаючі цифри, зазначивши, що за три з половиною роки кількість суддів в Україні скоротилася з близько 9 тисяч до 5, 8 тисяч (себто більше, ніж на третину). Процес масштабного звільнення посадовець прямо пов'язав із запровадженням кваліфікаційного оцінювання [10].

На додаток до хаосу з доброчесністю Закон «Про судоустрій і статус суддів» на загальнодержавному рівні запровадив ще й дискримінацію в оплаті праці: визнані «доброчесними» за результатами кваліфікаційного оцінювання судді отримували в два-три рази більшу суддівську винагороду порівняно з так званими «недооціненими недоброчесниками».

На неадекватність подібного стану речей, який в принципі не може існувати в державі, яка називає себе правовою, прямо вказала Рада суддів України, зазначивши в своєму рішенні від 19 листопада 2018 року № 78, що внаслідок надмірної тривалості строку кваліфікаційного оцінювання зростає соціальна напруга всередині суддівських колективів, викликана, зокрема, несправедливістю й дискримінацією в питанні суддівської винагороди [23].

Врешті-решт, після позачергових парламентських виборів 2019 року політична влада в особі знову обраної Верховної Ради України,

оговталася і, виправляючи явно недолугі кроки попередників, 16 жовтня 2019 року ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування», який абсолютно справедливо, спираючись на здоровий глузд, скасував поділ суддів на добродесних та недобродесних. В пояснювальній записці до проекту згаданого Закону тодішній Заступник Керівника Офісу Президента України Р. Рябошапка наголошував, що суддівська винагорода має встановлюватися за єдиними правилами для всіх суддів незалежно від умов проходження ними кваліфікаційного оцінювання, оскільки суддя вважається компетентним, добродесним і таким, що відповідає займаній посаді, доки інше не буде встановлено у визначеному законом порядку [17].

Здавалося, що після описаних експериментів із добродесністю зацікавлені особи мали би діяти більш обачно, натомість нестримне прагнення окремої пасіонарної частини українського суспільства за мить здолати корупцію в судовій владі нещодавно заграло новими фарбами.

Так, в листопаді поточного року в ЗМІ поширилася інформація, що знову в глухий кут зайшло питання погодження між ВККС та ГРД так званих «єдиних правил/критеріїв оцінки добродесності суддів». Ба більше, джерела у ВККС повідомили, що, на думку ГРД, будь-які сумніви у добродесності того чи іншого судді повинні означати лише одне – визнання судді таким, що не відповідає займаній посаді з подальшим його звільненням. Суддя, як вважають члени ГРД, може бути або ідеальним, як в рекламі, або недобродесним [3].

Мимоволі постає закономірне питання: а чи пред'являють настільки високі вимоги члени ГРД до власної добродесності? Навряд чи на Землі ми зможемо відшукати святих або ідеальних...

Подібні заяви – це наочний приклад того, як структура-фантом, яка фактично узурпувала право визначати, що таке добро і зло, прикриваючись гаслами про добродесність та боротьбу з корупцією, цілеспрямовано й методично атакує судову владу та суддівський

корпус. На наш погляд, метою такої деструктивної діяльності вже давно мали би зацікавитися органи правопорядку.

На щастя, таким відверто деструктивним проявам та розбалансуванню державного механізму вже починає чинити опір сама політична влада. Так, __Верховною Радою України 21 листопада 2023 року в першому читанні підтриманий законопроект № 10140-д (який очікувано обурих та занепокоїв представників ГРД), що передбачає зміни в процедурі добору на посади суддів. Національний парламент вирішив зробити роботу активістів повністю публічною та позбавити ГРД права у своїх рішеннях спиратися на оціночні судження та припущення під час оцінювання суддівської добросовісності [7]. Без перебільшення, такі державницькі кроки національного парламенту можна лише вітати.

З іншого боку, вимушені констатувати, що останнім часом все більше з'являється інформації про прояви суддівської недобросовісності, які прямо впливають на авторитет судової влади та оцінки суспільством рівня корумпованості суддів. Так, лише в грудні 2023 року шість суддів Київського апеляційного суду були відсторонені від здійснення правосуддя у зв'язку зі звинуваченнями в корупційних правопорушеннях [4; 5]. Отже, виявляється, що практична цінність діяльності таких органів, як Громадська рада добросовісності, в запобіганні корупції є вельми ілюзорною...

Висновки. Добросовісність як феномен філософської, етичний має право на існування, відображаючи багатство української мови й специфіку менталітету української нації. Вельми цікавим є цей феномен для наукового пізнання. Оскільки і тому що це поняття суто українське, національне і пов'язане з мовою та мисленням, то дискусії про суть цього явища триватимуть й надалі. З іншого боку, оцінка таких понять як добро і зло, справедливість і несправедливість може значно різнитися навіть в межах невеликих однорідних груп та коротких проміжків часу, а в межах суспільства в цілому й довготривалих історичних періодів відповідні оцінки можуть бути кардинально протилежними. Одночасно наведений теоретико-практичний аналіз дозволяє стверджувати, що під час державного будівництва і законотворення слід уникати впровадження в

публічно-правову площину надто загальних категорій і понять, нехай навіть надсучасних та «модернових», позаяк за кожним словом закону можуть опинитися звичайні людські долі. Надання моральним нормам сили права є поширеним в усьому світі (не вбий, не вкради), втім ці норми можна описати сухою зрозумілою мовою. Якщо ж не існує точного визначення поняття, то його дефініції можуть бути вельми варіативними, а розуміння відбуватиметься лише на інтуїтивному рівні. Вводити подібні поняття в систему правового регулювання, робити частиною нормативно-правового акту і, ба більше, передбачати за це юридичну відповідальність в сучасних українських реаліях є надто ризикованим. Короткий аналіз процедури кваліфікаційного оцінювання під час судової реформи показав, що невизначеність підстав дисциплінарної відповідальності публічного службовця, які ґрунтуються на розмитих етико-філософських категоріях, тягне масове залишення публічними службовцями своїх посад, веде до розбалансування і втрати функціональності державним механізмом, роблячи його більш уразливим. Внаслідок надання туманним морально-етичним категоріям державно-владного примусу публічний службовець опиняється під постійним ризиком юридичної відповідальності, що в сучасних національних умовах відкриває потенційний шлях до зловживань з боку «оцінювачів» та переслідування дійсно гідних і принципових представників держави, при тому що негідні і непринципові залишаються на своїх посадах. Високопрофесійний і вмотивований публічний службовець має характеризуватися мінімальним переліком ділових і особистих якостей, без претензій на «святість», які дозволяють йому плідно й ефективно виконувати свою роботу. В разі подальшої модернізації національного інституту публічної служби та запровадженні нових антикорупційних практик політичній владі слід уникати сліпого копіювання західноєвропейських традицій за відсутності ясного розуміння їхньої сутності і перенесення невластивих українському менталітету понять в національний контекст.

Стаття надійшла до редакції: 19.10.23

у запобіганні корупції. Підкреслена беззаперечна обов'язковість виключної моральності та етичності тих суб'єктів, які власне залучаються до оцінки доброчесності публічних службовців. Наведений приклад, коли недовіра до осіб оцінювачів, свавільне та деструктивне застосування ними моральних критеріїв, поміщених в юридичну площину, викликає кадрову турбулентність та небажання публічних службовців продовжувати професійних кар'єру в умовах невизначеності, що розбалансовує механізми державного управління. Запропоновано при подальшій модернізації інституту публічної служби в Україні та запровадженні нових антикорупційних механізмів уникати запозичення невластивих національному контексту категорій.

Ключові слова: Доброчесність, запобігання корупції, судоустрій, судова реформа, Громадська рада доброчесності, кваліфікаційне оцінювання.

Received: 19.10.23

References

1. Antykoruptsiina entsyklopediia [Anti-corruption encyclopedia]. (n.d.). *prosvita.nazk.gov.ua*. Retrieved from: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/dobrochesnist> [in Ukrainian].
2. Bihun, V.S. (2019). Dobrochesnist yak pravovyj rezhy m i pravovidnosyny [Virtue as a legal regime and legal relations]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 3, (pp. 20-23) [in Ukrainian].
3. VKKS ta HRD poky shcho vazhko znaity spilnu movu: shcho vidomo naperedodni vidnovlennia otsiniuvannia suddiv [It is still difficult to find a common language for the VKKS and the GRD: what is known on the eve of the resumption of the evaluation of judges]. (n.d.). *sud.ua*. Retrieved from: <https://sud.ua/uk/news/publication/284526-vkks-i-osdpoka-trudno-nayti-obshchij-yazyk-hto-izvestno-nakanune-vozobnovleniya-otsenivaniya-sudey?fbclid=IwAR0EUgcBjILg7sEp> NM2VKA_XdHcVgx6SXCdmoqwpMPDjZS6xRUM1BlaYBgA [in Ukrainian].

4. VRP nadala zghodu na utrymannia pid vartoiu suddiv Kyivskoho apeliatsiinoho sudu [The Ukrainian People's Liberation Army gave consent to the detention of judges of the Kyiv Court of Appeal]. (n.d.). *hcj.gov.ua*. Retrieved from: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-nadala-zghodu-na-utrymannya-pid-vartoyu-suddiv-kyivskogo-apelyaciynogo-sudu> [in Ukrainian].

5. VRP tymchasovo vidstoronyla shche dvokh suddiv Kyivskoho apeliatsiinoho sudu vid zdiisnennia pravosuddia [The Supreme Administrative Court temporarily suspended two more judges of the Kyiv Court of Appeal from the administration of justice]. (n.d.). *hcj.gov.ua*. Retrieved from: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-tymchasovo-vidstoronyla-shche-dvoh-suddiv-kyivskogo-apelyaciynogo-sudu-vid-zdiysnennya> [in Ukrainian].

6. Hlava VKKS rozpoviv, chomu «ne spratsiuvavsia» z Hromadskoiu radoiu dobrochesnosti [The head of the VKKS explained why he «did not cooperate» with the Public Integrity Council]. (n.d.). *hromadske.ua*. Retrieved from: <https://hromadske.ua/posts/glava-vkks-rozpoviv-chomu-ne-spracyuvavsya-z-gromadskoyu-radoyu-dobrochesnosti> [in Ukrainian].

7. HRD dovedetsia pratsiuvaty publichno i pysaty vysnovky po suddiakh bez prypushchen: aktyvisty rozkrytykuvaly zakonproekt pro zminu protsedury doboru suddiv [The State Administrative Court will have to work publicly and write conclusions about judges without assumptions: activists criticized the draft law on changing the procedure for selecting judges]. (n.d.). *sud.ua*. Retrieved from: <https://sud.ua/uk/news/publication/286346-grd-pridetsya-rabotat-publichno-i-pisat-vyvody-po-sudyam-bez-predpolozheniy-aktivisty-raskritikovali-zakonproekt-ob-izmenenii-protsedury-otbora-sudey> [in Ukrainian].

8. Kovbasiuk, Yu.V., Troshchynskii, V.P., & Surmin, Yu.P. (Eds.). (2010). *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic dictionary of public administration]*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

9. Tsvik, M.V., Petryshyn, O.V., & Avramenko, L.V. (2009). *Zahalna teoriia derzhavy i prava [General theory of the state and law]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

10. Za 3, 5 rokiv kilkist suddiv v Ukraini zmenshylasia na tretynu – VKKS [Over 3.5 years, the number of judges in Ukraine has decreased by a third – the Supreme Court of Appeals]. (n.d.). *www.pravda.com.ua*. Retrieved from: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/08/13/7189136/> [in Ukrainian].

11. Indykatory vyznachennia nevidpovidnosti suddiv (kandydativ na posadu suddi) kryteriiam dobrochesnosti ta profesiinoi etyky. Zatverdzheno v utochnenii redaktsii rishenniam Hromadskoi rady dobrochesnosti vid

16.12.2020 r. [Indicators for determining the non-compliance of judges (candidates for the post of judge) with the criteria of integrity and professional ethics. Approved in a revised version by the decision of the Public Integrity Council dated 16.12.2020]. *grd.gov.ua*. Retrieved from: <https://grd.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Indykatory-HRD-vid-16.12.2020.pdf> [in Ukrainian].

12. Konventsiiia OON proty koruptsii vid 31.10.2003 r. [OON Convention against Corruption dated October 31, 2003]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].

13. Kontseptsii podolannia koruptsii v Ukraini «Na shliakhu do dobrochesnosti»: skhvalena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 11.09.2006 r. No. 742/2006 (vtratyv chynnist) [Concepts of overcoming corruption in Ukraine «On the way to integrity»: approved by the Decree of the President of Ukraine dated September 11, 2006 No. 742/2006 (expired)]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742/2006#Text> [in Ukrainian].

14. Nepsha, O., & Yemelianov, V. (2023). Tsinnist instytutsiinoi pamiaty, abo chomu reformy v Ukraini ne vykoriniuiut koruptsiuu (na prykladi sudovoi reformy 2016-2019 rokiv) [The value of institutional memory, or why reforms in Ukraine do not eradicate corruption (on the example of the judicial reform of 2016-2019)]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok – Public administration and regional development*, 20, (pp. 523-546). Retrieved from: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/367> [in Ukrainian].

15. Parlamentskyi dovidnyk z vykhovannia dobrochesnosti ta zmenshennia koruptsii v oboronnomu sektori [Parliamentary handbook on education of integrity and reduction of corruption in the defense sector]. (n.d.). *www.dcaf.ch*. Retrieved from: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/BI_Memo_UKR.pdf [in Ukrainian].

16. Polozhennia pro poriadok ta metodolohiiu kvalifikatsiinoho otsiniuvannia, pokaznyky vidpovidnosti kryteriiam kvalifikatsiinoho otsiniuvannia ta zasoby yikh vstanovlennia. Dodatok do rishennia Vyschoi kvalifikatsiinoi komisii suddiv Ukrainy vid 03.11.2016 r. No. 143/zp-16 [Regulations on the procedure and methodology of qualification assessment, indicators of compliance with qualification assessment criteria and means of their establishment. Addendum to the decision of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine dated November 3, 2016 No. 143/zp-16]. *old.vkksu.gov.ua*. Retrieved from: https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/poriadok_ta_metod.pdf [in Ukrainian].

17. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti orhaniv suddivskoho

viaduvannia» [Explanatory note to the draft Law of Ukraine «On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Activities of Judicial Governance Bodies»]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66251 [in Ukrainian].

18. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» ta deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti orhaniv suddivskoho viaduvannia» vid 16.10.2019 r. [Law of Ukraine On Amendments to the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» and some laws of Ukraine regarding the activities of judicial governance bodies: dated October 16, 2019]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text> [in Ukrainian].

19. Zakon Ukrainy Pro derzhavnu sluzhbu vid 16.12.1993 r. (vtratny chynnist) [Law of Ukraine On civil service dated 16.12.1993 (expired)]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12/ed19931216#Text> [in Ukrainian].

20. Zakon Ukrainy Pro derzhavnu sluzhbu vid 10.12.2015 r. (iz nastupnymy zminamy) [Law of Ukraine On civil service dated 10.12.2015 (with subsequent amendments)]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> [in Ukrainian].

21. Zakon Ukrainy Pro sudoustrii i status suddiv vid 02.06.2016 r. (iz nastupnymy zminamy) [Law of Ukraine On the judicial system and the status of judges dated June 2, 2016 (with subsequent amendments)]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukrainian].

22. Kuibida, V.S., Bilynska, M.M., & Petrov, O.M. (Ed.). (2018). *Publichne upravlinnia: terminolohichnyi slovnyk [Public administration: terminological dictionary]*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

23. Rada suddiv Ukrainy Rishennia vid 19.11.2018 r. No. 78 [Council of Judges of Ukraine Decision of November 19, 2018 No. 78]. *mega.nz*. Retrieved from: <https://mega.nz/file/SxQ3GLzC#mBxkpVH-gjrVzySP1ezmLMFIVD-sz1II9gAPGnOaCQ> [in Ukrainian].

24. Sorokina, N.H. (2017). Dobrochesnist yak neobkhidnyi moralno-etychnyi skladnyk diialnosti publichnoho sluzhbovtisia [Virtue as a necessary moral and ethical component of the activity of a public servant]. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: Teoriia i praktyka – National Law Journal: Theory and Practice*, (pp. 39-42). Retrieved from: <http://jurnaluljuristic.in.ua/archive/2017/5/8.pdf> [in Ukrainian].

25. Toftul, M.H. (2014). *Suchasnyi slovnyk z etyky [Modern dictionary of ethics]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].

26. Shtyrov, O.M. (2010). Etychna infrastruktura yak mekhanizm vplyvu na formuvannia upravlinskoi elity [Ethical infrastructure as a mechanism of influence on the formation of the managerial elite]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiiia»*. Seria: Derzhavne upravlinnia – Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex. Series: Public administration, (Vols. 130), 117, (pp. 82-85). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2010_130_117_18 [in Ukrainian].

27. Cambridge Dictionary. (n.d.). *dictionary.cambridge.org*. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/integrity> [in English].

28. CMI U4 Anti-Corruption Resource Centre. (n.d.). *www.u4.no*. Retrieved from: <https://www.u4.no/terms#integrity> [in English].

29. DCAF Parliamentary Brief. (n.d.). *www.dcaf.ch*. Retrieved from: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/BI_brochure_print.pdf [in English].

30. Integrity. Transparency International. (n.d.). *www.transparency.org*. Retrieved from: <https://www.transparency.org/en/corruptionary/integrity> [in English].

31. Model Code of Ethics for Legal Associates and Advisors in Courts and Prosecutors Offices in Bosnia and Herzegovina with Commentary. (n.d.). *rm.coe.int*. Retrieved from: <https://rm.coe.int/09000016809313be> [in English].

32. Oxford Learners Dictionaries. (n.d.). *www.oxfordlearnersdictionaries.com*. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/integrity?q=integrity> [in English].

33. Public integrity. OECD recommendation of the Council on Public Integrity. (n.d.). *www.oecd.org*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/gov/ethics/OECD-Recommendation-Public-Integrity.pdf> [in English].

34. United Nations Convention Against Corruption. (n.d.). *www.unodc.org*. Retrieved from: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf [in English].

35. Yemelyanov, V., & Plekhanov, D. (2019). Ways of confronting corruption and bribery in the bodies of the state authority. *Baltic Journal of Economic Studies*, (Vol. 5), 1, (pp. 59-67). Retrieved from: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/600/pdf> [in English].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Олексій Непша: Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників, 10, Миколаїв, 54003, Україна.

Oleksiy Nepsha: Black Sea National University of Petro Mohyla, 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine.

ORCID. ORG./ 0009-0005-7836-6234

E-mail: nepsha@i.ua